Ivica Huljev
Komiža

UDK: 272-52 (210.7)(497.583)
272-534.3(210.7)(497.583)

KVARANTORE: JUČER, DANAS, SUTRA

U radu autor opisuje običaj četrdesetsatnog klanjanja (kvarantore) u župama jadranske Hrvatske, osobito otoka Hvara i Visa. Propituje se nastanak, kao i dalji opstanak ove pobožnosti.

Ključne riječi: kvarantore; Presveti oltarski sakrament; pasionska baština; Hvar, otok; Vis, otok

Zvono „svetog Križa“ odmjerenim i izbrojenim udarcima najavljivaše vjernicima novi sat klečanja. Na njegov zvuk ljudi se pobožno prekrižiše, prekinuše za čas posao i izmoliše starinsku molitvu: „Blagoslovljen svaki hip i sat prisveti oltarski sakramenat!“ „Kvarantore“ su. Svetčana tišina i sabranost prožima varoš. Zamukla je pjesma i svaka bučna rieč. I gostionice su zatvorene. Iz svake se kuće sprema netko, da tog dana obavi „uru“ pred izloženim Svetotajstvom.

Rajmund KUPAREO, *Baraban*

Što su *kvarantore* i odakle potječu?

U tradicijskom životu vjere u župama jadranske Hrvatske 40-satno klanjanje (*Kvarantore*, od talijanskih riječi *quranta ore*, tj. četrdeset sati; lat. *Oratio quadraginta horarum*) označava pobožnost javnog štovanja Presvetog oltarskog sakramenta, i to najčešće u danima od Cvjetnice do Velike srijede.

U svom izvornom obliku *kvarantore* su danas očuvane samo u manjem broju župa koje su ih imale još između dva svjetska rata, iako ih, što se razumije, nalazimo samo na hrvatskom prostoru nekadašnje mletačke uprave i Dubrovačke republike. Dakle, riječ je o pobožnosti koja je nastala pod utjecajem katoličkih strujanja u mediteranskom prostoru, pa je pod utjecajem omiljenih pobožnosti koje su se njegovale u okrilju talijanskih bratovština, kao i zbog crkvenih i državnih uredbi udomaćena i kod nas, primivši naša pučka i gradska obilježja. Kad je riječ o počecima ove pobožnosti, onda treba reći da se u literaturi najčešće navodi da su počeci klasičnoga oblika 40-satnog klanjanja nastali u Milanu između 1527. i 1537. godine. Na prostoru Mletačke Republike - a ona je glede nastanka ove pobožnosti kod nas veoma važna - prvi put se uvode u Udinama 1564., dok ih u Veneciji prvi

BLATO: Otvaranje kvarantora na Cvjetnicu

KORČULA: Kvarantore u ex–katedrali sv. Marka

put obavljaju isusovci 1584. g. Iste je godine u Veneciji osnovana i bratovština 40-satnog klanjanja (*emeronitti*) koja je u danima pred Pepelnicu, tj. na vrhuncu karnevala, 40-satnim klanjanjem davala zadovoljštinu za grijehe počinjene u vrijeme karnevala. Iz istih su pobuda prvi put održane u Padovi 1600. g. Međutim, korijeni ove pobožnosti mnogo su stariji i nisu vezani uz Milano. Naslanjaju se na simboliku četrdesetsatnog počinka Kristova tijela u grobu, o čemu je već sv. Augustin govorio u djelu *De Trinitate*, pa su se uz taj simboličan broj javljale različite molitvene pobožnosti u srednjovjekovnom razdoblju.

Zadar kao jedno od izvorišta štovanja Svetotajstva

Za hrvatsku nacionalnu i vjersku baštinu važno je istaknuti jednu nedovoljno naglašenu činjenicu u kontekstu hrvatske pasionske baštine. Naime, i u suvremenoj se talijanskoj literaturi često ističe da je Zadar mjesto najstarijeg spomena četrdesetsatnog klanjanja. Prema zapisima ova pobožnost postoji u Zadru prije 1214. g., a obavljala se kroz tri posljednja dana Velikog tjedna u crkvi sv. Silvestra, iako u svojevrsnom obliku bdijenja. Ujedno se Zadar spominje kao mjesto prvog obavljanja ove pobožnosti izvan Velikog tjedna, točnije u vrijeme izbijanja kuge 1304. g. U prvom svesku djela *Zara cristiana*, Bianchi navodi predaju da je papa Aleksandar III. 1177. g. - pri svom četverodnevnom pohodu Zadru na putu iz gradića Vieste za Veneciju, a pritom je bio i na Visu - obdario flagelantsku bratovštinu crkve sv. Silvestra oprostima (indulgencijama) vezanim za obavljanje četrdesetsatnog klanjanja, iako se, što je i razumljivo za to vrijeme, navodi da se Svetotajstvo ne izlaže izvan svetohraništa, nego se klanjanje obavlja pred svetohraništem koje je u obliku groba. Međutim, takav oblik može se samo uvjetno nazvati izvorom onoga što će se pod pojmom 40-satnog klanjanja razviti u 16., a nadasve u 17. i 18. stoljeću. Inače, povijest bilježi da je u 17. st., uz 4. korizmenu nedjelju, postojalo 40-satno klanjanje u Zagrebu.

Venecijanski običaj i crkvene uredbe

Mletačka je vlast tijekom 17. st. donijela nekoliko odredbi o ovoj pobožnosti koja je postala veoma omiljena u vrijeme ratnih opasnosti, nedaća i pošasti, uvijek se vodeći riječima psalma: *Ako Gospodin grada ne čuva, uzalud stražar bdi*. Tako je poznato da je 1706. mletačka vlast odredila da se u svim venecijanskim crkvama održava 40-satno klanjanje. Ima autora koji smatraju da je venecijanska praksa uvelike utjecala na daljnji razvoj te pobožnosti, međutim tomu su doprinijele i odredbe papâ, poput enciklike *Graves et diuturnae* iz 1592. g. i *Aeternus rerum Conditor* iz 1623. Novi zamah ovoj pobožnosti, kao i oblik koji do danas ponegdje nalazimo, dobila je spomenuta pobožnost 1731. kad je papa Klement XII. izdao najpoznatiju i najutjecajniju uredbu - *Instructio Clementina*. Iako je donesena za Rim, njezine su odredbe dalekosežno utjecale na opću Crkvu i imale upliva na *kvarantore* i u najudaljenijim dijelovima svijeta.

Najpoznatiji sveci 40-satnog klanjanja su sv. Karlo Boromejski i sv. Filip Neri, koji ih je održavao svake prve nedjelje u mjesecu, a gorljivi podupiratelji su bili isusovci i kapucini. Sve u svemu, zlatno doba 40-satnog klanjanja je 17. i 18. st. Tada je ta pobožnost u Veneciji imala svoj vrhunac, a do 1808. spominje se održavanje noćnih *kvarantora* u Veneciji. Posvuda je ukrašavanje oltara na kojem se postavljao tron za izlaganje Svetotajstva bilo veoma raskošno, s velikim brojem svijeća, što je bilo u skladu s onodobnim naglaskom na kontrastu svjetla i tame, pa i kao prostor oduška barokne umjetnosti i nastojanja da se doprinese katoličkoj obnovi u vrijeme poslije Tridenta. Tako je u baroku nastala upečatljiva i za mnoge do danas neprežaljena *scenografija* koja je, što je i razumljivo, s prostora današnje Italije proširena diljem svijeta, pa tako i u biskupije jadranske Hrvatske. Iz današnjeg gledišta može se reći da se ova pobožnost smatrala godišnjom duhovnom obnovom pojedinih župa.

Pobožnost jadranske Hrvatske

Koliko mi je poznato, jedino su se u šibenskoj katedrali *kvarantore* tradicijski održavale u danima prije Cvjetnice, kao u određenom obliku i danas, dok su na Cvjetnicu počinjale u crkvi Gospe van Grada, što se zadržalo do danas. U Šibenskoj biskupiji su ih imale veće župe, primjerice Skradin, Tisno, Betina, a u Primoštenu ih je uveo don Josip Arnerić, župnik rodom iz Postira. Prema mišljenju povjesničara don Slavka Kovačića, riječ o višestoljetnoj ustanovi u većim mjestima Splitsko-makarske nadbiskupije, pa se i danas, osim u splitskoj katedrali te trogirskoj i makarskoj ex - katedrali, obavljaju u većim mjestima poput Sinja, Metkovića, Baške Vode. Na Korčuli su ih imale sve župe, dok su danas očuvane u Korčuli, Blatu i Veloj Luci. Mišljenje je don Bože Baničevića da su u Korčuli uvedene najkasnije početkom 18. st., ovisno o nagnućima pojedinih biskupa. Kad je riječ o otocima Hvaru, Braču i Visu, za sada poznata vrela bilježe *kvarantore* u hvarskoj katedrali

VELA LUKA: Procesija u sklopu zajedničke ure kvarantora

KRK: Otvaranje kvarantora u krčkoj katedrali na Cvjetnicu

HVAR: Propovijed (fervorin) na Veliki petak u Katedrali

1754. g., a nedvojbeno su bile uvedene mnogo ranije. Po svemu sudeći, u Starom Gradu su uvedene u 18. st., a za Vrbosku točno znamo da su uvedene 1868. g., u vrijeme biskupa Dubokovića. Za razliku od ostalih župa, jedino se u Vrbanju do danas održavaju uz svetkovinu Duhova, odnosno uz naslov župne crkve, što je zabilježeno već početkom 19. st. Danas se kvarantore održavaju u dubrovačkoj katedrali, krčkoj katedrali, Orebiću, Drnišu, iako rijetko u klasičnom obliku.

Klasični raspored 40-satnog klanjanja pred Svetotajstvom odvijao se gotovo posvuda na jednak način. Prva odstupanja nastaju u drugoj polovici 20. st., što se podudara s protuvjerskim težnjama, zabranom pojedinih procesija, opadanjem interesa za stoljetne vjerske običaje, iseljavanjem i naglim smanjivanjem broja stanovnika u našim župama. Raspored 40-satnog klanjanja u hvarskoj katedrali očito je bio model za sve naše župe, jer nije bilo izrazito većih odstupanja između Hvara i

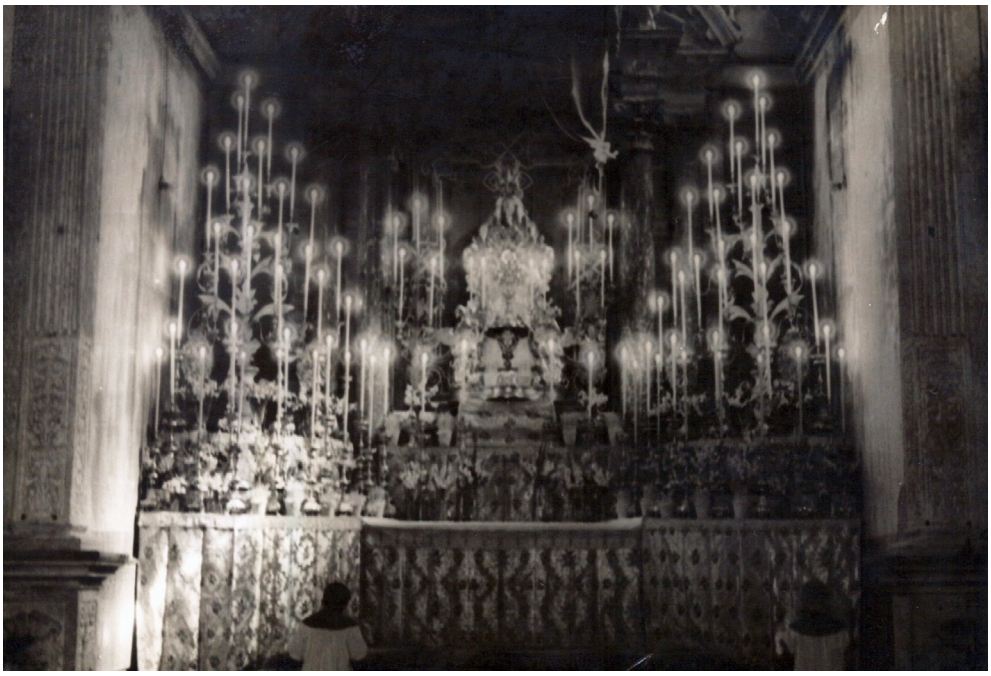

HVAR: Kvarantore u Katedrali dok se oltar ukrašavao u baroknom stilu s velikim tronom i mnoštvom svijeća

ostalih mjesta u biskupiji. Poslije prijepodnevne svečane mise na Cvjetnicu uslijedilo bi otvaranje *kvarantora*, i to procesijom sa Svetotajstvom, a prva ura klanjanja bi započela točno u podne. Navečer u 19 sati bila bi zajednička ura (*Hora communis*) kojom bi se zaključilo klanjanje toga dana. Dakle, nije ih bilo neprekinuto, tj. preko noći. Na Veliki ponedjeljak i Veliki utorak u 6 sati bilo bi izlaganje Svetotajstva, a navečer u 19 sati zajednička ura. Na Veliku srijedu bi izlaganje započelo u 5 ili 6 sati, a onda bi se sveukupno klanjanje zaključilo svečanom misom i procesijom kako bi se Svetotajstvo pohranilo oko podne.

Tijekom tih dana najvažniji dio klanjanja bila je zajednička ura u večernjim satima, na kojoj bi osim tradicijskih pjesama i napjeva bila i prigodna, odnosno tematska propovijed. Propovijedi su se redovito održavale s propovjedaonice, a u prošlosti su privlačile veliki broj vjernika, posebno muškaraca. Dnevni i tjedni tisak s kraja 19. i početka 20. st. često bilježi pohvale na račun pojedinih propovjednika. Usmena kazivanja pamte slučajeve da se ponegdje slalo djecu da zauzmu mjesto u crkvi da bi odrasli imali osigurano mjesto za sjedenje. Inače, praksa korizmenih propovijedi u Hvarskoj biskupiji može se pratiti od 16. st. Naime, u većini naših župa tijekom korizme bi u župi bio posebni propovjednik, najčešće franjevac, dominikanac ili isusovac, koji je držao propovijedi u korizmi, nekoć gotovo svaku večer, pa kasnije tri dana u tjednu, ali je još i poslije Drugog svjetskog rata u većim župama u vrijeme muke, tj. od tjedna prije Cvjetnice, svakoga dana bila propovijed. Zbog smanjivanja broja stanovnika, kao i zbog slabog interesa vjernika za tradicijske pobožnosti, u

HVAR: Sadašnje kvarantore u Katedrali. Svetotajstvo je izloženo na oltaru prema puku

HVAR: Procesija na završetku kvarantora na Veliku srijedu

Velikom tjednu na Visu više ne dolazi posebni propovjednik (*predikatur*, *predikavac*, *frotar*), no i na Braču i Hvaru župnici muku muče kako bi *našli* svećenika koji bi u Velikom tjednu propovijedao i ispovijedao, što će u budućnosti postati „nemoguća misija“. Dakako, dođe li netko čije su propovijedi dosadne ili za domaći ukus promašene, onda nisu rijetki komentari na račun propovijedi i propovjednika, kao i onoga tko ga je doveo, što odgovara tipičnim crtama mediteranskog duha. Danas, koliko mi je poznato, na zajedničku uru klanjanja dolazi sve manji broj mlađih ljudi, a prevladavaju župljani srednje i starije životne dobi, posebno ljubitelji tradicijskih napjeva, pa se može reći kako je teško misliti da će ova pobožnost u budućnosti opstati, što je vidljivo iz drugih primjera.

Danas je u nekim župama Hvarske biskupije klasični raspored izmijenjen, odnosno broj sati skraćen i ukrašavanje oltara pojednostavljeno, a u hvarskoj katedrali više nema ništa od starog načina ukrašavanja glavnog oltara. Kad se sve zbroji, može se reći da je učuvanje ove pobožnosti vezano uz više čimbenika. Tako se u više-manje klasičnom rasporedu 40-satno klanjanje održava u Komiži, Visu, Hvaru, Starom Gradu, Jelsi, Supetru, Postirima, Pučišćima, Bolu i Nerežišćima, a u izrazito skraćenom obliku u Vrboskoj i Milni, dok se u manjim mjestima obavlja klanjanje samo na Cvjetnicu, kako je bilo i u prošlosti. Koliko su *kvaranotore* bile važne, govori podatak iz Staroga Grada da je početkom 20. st. zbor trebao svake godine naučiti novu skladbu pokorničkog psalma *Smiluj se meni, Bože* i novu skladbu *Divnoj dakle*, te običaj da se, primjerice, s magarcem ne prolazi pored crkve dok je izloženo Svetotajstvo.

U gradu Hvaru su *kvarantore* poznate po 6. psalmu *Domine ne in furore tuo* - *Gospodine, nemoj me karati u gnjevu svome* koji je početkom 19. st., prožet duhom talijanske operne glazbe, uglazbio Josip Raffaelli, Hvaranin i kanonik. Hvarani tu omiljenu skladbu zovu *Erumbeska*, po najupečatljivijem retku.

Budući da je u svim našim župama postojala bratovština Presvetog Sakramenta, bratimi su imali zaduženje obaviti uru klanjanja pojedinačno, kao i obaviti zajednički pohod, što se još danas obavlja u Jelsi i Hvaru. Statuti hvarskih bratovština imali su u svojim pravilima obvezu da bratimi u tunikama sudjeluju u procesiji otvaranja i

zatvaranja *kvarantora* te da redovito po dvojica obavljaju uru pred Svetotajstvom. U Jelsi i danas bratovština Presvetog Sakramenta obavlja kroz tri dana bratimsku uru. Okupljaju se u crkvi sv. Ivana te pjevajući *Smiluj se meni, Bože* u procesiji dolaze na uru klanjanja u župnu crkvu Uznesenja Marijina gdje otpjevaju staru pjesmu *Smil se na me tužna smili*. U Hvaru na Cvjetnicu svoju uru zasebno obavlja bratovština sv. Nikole i bratovština sv. Križa, a jedni i drugi u određeno doba dana izmjenjuju se pojedinačno na klanjanju.

U Vrboskoj je ostao naziv bratimska ura za zajedničku popodnevnu pobožnost na kojoj se pjeva *Ja se kajem*, *Uzdasi Isusu* te molitva na čast Isusovih rana, a do zabrane procesija postojala je bratimska ura s procesijom iz jedne u drugu crkvu. U Starom Gradu do danas u popodnevnim satima postoji dominikanska ura koju animiraju dominikanci, a 50-ih godina su iščezle tri *male* procesije kojima se iz triju crkava dolazilo obaviti na Cvjetnicu pohod Svetotajstvu u župnu crkvu, što je bio ostatak nekadašnjih pohoda bratovština. U Starom Gradu i Vrboskoj se na zajedničkoj uri pjeva *Prosti moj, Bože*, *Klanjamo ti se, Kriste*, *Smiluj se meni, Bože* te ono što je posvuda uobičajeno za euharistijski blagoslov. U Vrboskoj su *Divnoj dakle* i *Klanjamo ti se, Kriste,* iako skladbe Josipa Raffaellija, poprimile pučko glazbeno oblikovanje. U Jelsi se na zajedničkoj uri, osim psalma *Smiluj se meni, Bože*, pjeva *Prijatelji moji i bližnici moji*, te *Budi hvaljeno po sve vrime*.

JELSA: Bratimska ura u župnoj crkvi Uznesenja Marijina

JELSA: Bratimi Presvetog Sakramenta u procesiji iz crkve sv. Ivana prema župnoj crkvi u popodnevnim satima Cvjetnice, Velikog ponedjeljka i Velikog utorka

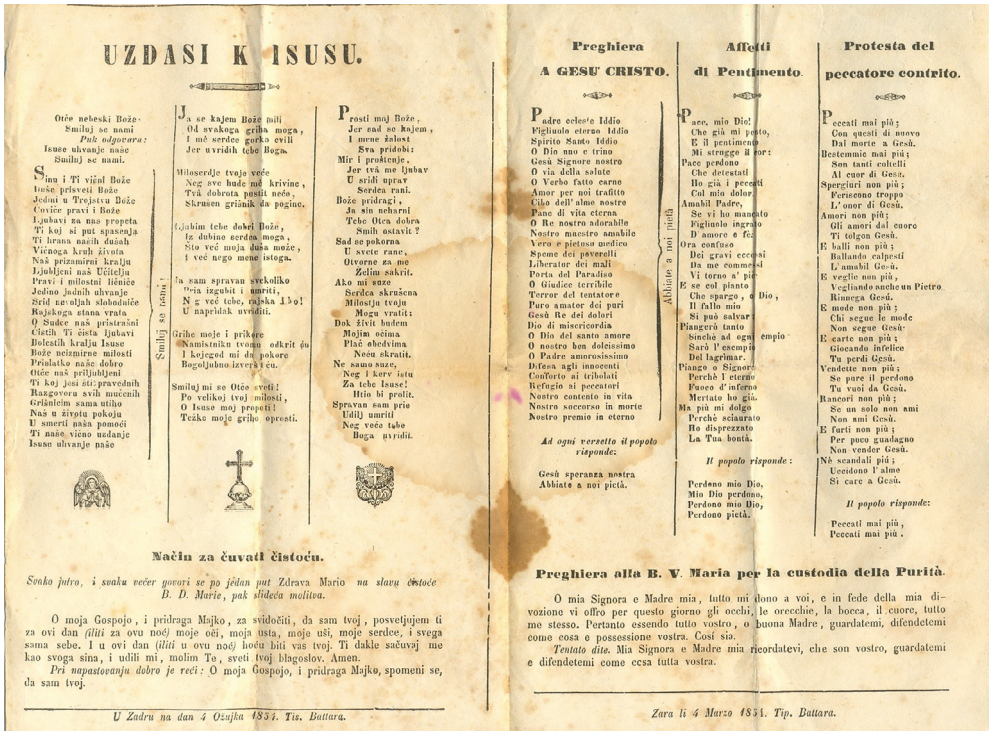

UZDASI K ISUSU.

Oče nebeski Bože.
Smiluj se nami
Puk odgovara:
Isuse uhvanje naše
Smiluj se nami.

Sina i Ti vični Bože
Duše prisveti Bože
Jedini u Trojstvu Bože
Cvitše pravi i Bože
Ljubavi za nas propeta
Ti koj si put spasenja
Ti hrano naših dušah
Vičnoga kruh života
Naš prizamirni kralju
Ljubljeni naš Učitelju
Pravi i milostni lišnice
Jedino jedini uhvanje
Srid nevoljah slobodiče
Rajskoga stana vrata
O Sudce naš pristrani
Čistih Ti čista ljubavi
Dolestih kralju Isuse
Bože neizmirne milosti
Prisladke naše dobro
Oče naš priljubljeni
Ti koj josi sti pravednih
Razgovora svih mučenih
Grišnicim sama utiho
Naš u životu pokoju
U smerti naša pomoći
Ti naše vično uzdanje
Isuse uhvanje naše

Smiluj se nami!

Ja se kajem Bože mili
Od svakoga griha moga,
I mè serdce gorko cvili
Jer uvridih tebe Boga.

Miloserdje tvoje veče
Neg ave bude mè krivine,
Tvà dobrota pustit neće,
Skrusen grišnik da pogine.

Ljubkim tebe dahni Bože,
Iz dubine serdca moga,
Što već moja duša može,
I već nego mene istoga.

Ja sam spravan svekoliko
Pria izgubit i umriti,
N g već tebe, rajska Ljubi!
U napridak uvriditi.

Griho moje i prikore
Namistniku tvomu odkrit ću
I kojeged mi da pokore
Bogoljubno izvršiću.

Smiluj mi se Oče sveti!
Po velikoj tvoj milosti,
O Isuse moj propeti!
Težke moje griho opresti.

Prosti moj Bože,
Jer sad se Kajem,
I mene žalost
Sva pridobi:
Mir i proštenje,
Jer tvà me ljubav
U sridi uprav
Serdca rani.
Bože pridragi,
Ja sin neharni
Tebe Otca dobra
Smih ostavit?
Sad se pokorna
U svete rane,
Otvorne za me
Želim sakrit.
Ako mi ne
Serdca skrušena
Milostju tvoju
Mogu vratit:
Dok živit budem
Mojim očima
Plač obedvima
Neću skratit.
Ne sama suze,
Neg i kerv istu
Za tebe lasse!
Htio bi prolit.
Spravan sam prie
Udilj umriti
Neg veče tebe
Boga uvridit.

Način za čuvati čistoću.

Svako jutro, i svaku večer govori se po jedan put Zdrava Mario *na slavu čistoće B. D. Marie, pak slideća molitva.*

O moja Gospojo, i pridraga Majko, za svidočiti, da sam tvoj, posvetjujem ti za ovi dan *(ili)* za ovu noć moje oči, moja usta, moje uši, moje serdce, i svega sama sebe. I u ovi dan *(ili)* u ovu noć hoću biti vas tvoj. Ti dakle sačuvaj me kao svoga sina, i udili mi, molim Te, sveti tvoj blagoslov. Amen.

Pri napastovanju dobro je reći: O moja Gospojo, i pridraga Majko, spomeni se, da sam tvoj.

U Zadru na dan 4 Ozujka 1854. Tip. Battara.

Preghiera A GESU' CRISTO.

Padre celeste Iddio
Figliuolo eterno Iddio
Spirito Santo Iddio
O Dio uno e trino
Gesù Signore nostro
O via della salute
O Verbo fatto carne
Amor per noi trafitto
Cibo dell'alme nostre
Pane di vita eterna
O Re nostro adorabile
Nostro maestro amabile
Vero e pietoso medico
Spone dei peccatti
Liberator dei mali
Porta del Paradiso
O Giudice terribile
Terror del tentatore
Puro amator dei puri
Gesù Re dei dolori
Dio di misericordia
O Dio del santo amore
O nostro ben dolcissimo
O Padre amorosissimo
Difesa agli innocenti
Conforto ai tribolati
Rifugio ai peccatori
Nostro contento in vita
Nostro soccorso in morte
Nostro premio in eterno

Ad ogni versetto il popolo risponde:

Gesù speranza nostra
Abbiate a noi pietà.

Affetti di Pentimento

Pace, mio Dio!
Che già mi pento,
E il pentimento
Mi stringe il cor:
Pace perdono
Che detestati
Ho già i peccati
Cui mia dolor
Amabil Padre,
Se vi ho mancato
Figliuolo ingrato
D'amore e fe
Ora confuso
Dei gravi eccessi
Da me commessi
Vi torno a' pie
E se col pianto
Che sparge, o Dio,
Il fallo mio
Si può salvar
Piangerò tanto
Sinchè ad ogni empio
Sarò l'esempio
Del lagrimar.
Piango o Signore
Perchè l'eterno
Fuoco d'inferno
Meritato ho già.
Ma più mi dolgo
Perchè sciaurato
Ho disprezzato
La Tua bontà.

Il popolo risponde:

Perdono mio Dio,
Mio Dio perdono,
Perdono mio Dio,
Perdono pietà.

Abbiate a noi pietà

Protesta del peccatore contrito.

Peccati mai più;
Con questi di nuovo
Dal morte a Gesù.
Restemmie mai più;
Son tanti coltelli
Al cuor di Gesù.
Spergiuri non più;
Feriscono troppo
L'onor di Gesù.
Amori non più;
Gli amori dal cuore
Ti tolgon Gesù.
E balli non più;
Ballando calpesti
L'amabil Gesù.
E veglie non più,
Vegliando anche un Pietro
Rinnega Gesù.
E mode non più;
Chi segue le mode
Non segue Gesù.
E carte non più;
Giocando infelice
Tu perdi Gesù.
Vendette non più;
Se pure il perdono
Tu vuoi da Gesù.
Rancori non più;
Se un solo non ami
Non ami Gesù.
E farti non più;
Per poco guadagno
Non vender Gesù.
Nè scandali più;
Uccidono l'alme
Si care a Gesù.

Il popolo risponde:

Peccati mai più,
Peccati mai più.

Preghiera alla B. V. Maria per la custodia della Purità.

O mia Signora e Madre mia, tutto mi dono a voi, e in fede della mia divozione vi offro per questo giorno gli occhi, le orecchie, la bocca, il cuore, tutto me stesso. Pertanto essendo tutto vostro, o buona Madre, guardatemi, difendetemi come cosa o possessione vostra. Così sia.

Tentato dite. Mia Signora e Madre mia ricordatevi, che son vostro, guardatemi e difendetemi come cosa tutta vostra.

Zara li 4 Marzo 1854. Tip. Battara.

VRBOSKA: Uzdasi Isusu

Komiške *kvarantore*

U Komiži se *kvarantore* odvijaju u župnoj crkvi sv. Nikole, koju s cijelim sklopom Komižani nazivaju *Muster*. Nije poznato kad su uvedene, ali vjerojatno u 18. st. Važno je reći da se u Komiži i danas ukrašavanje oltara odvija bez novijih izmjena, te je u našoj biskupiji Komiža jedino mjesto gdje je gotovo potpuno održan klasični način ukrašavanja oltara za *kvarantore*. U dogovoreni dan u tjednu prije Cvjetnice skupina muškaraca i žena postavlja po uobičajenom rasporedu ukrase na glavnom oltaru. Uz crvenu *robu*, što je tipično obilježje baroknog ukrašavanja, kojom se prekrivaju zidovi svetišta, luk nad ulazom u svetište, drvena konstrukcija za svijećnjake i dijelovi oltara, stavlja se veliki broj svijećnjaka, tron (komiški: *spozidur*), anđeli i *kruna* te tijekom zajedničke ure klanjanja gori više od 120 voštanica u prostoru ispunjenom brojnim cvijećem, dok ih je prije bilo više od 150. Kad se sve postavi, slijedi u staroj samostanskoj kuhinji ručak za one koji su pripremili crkvu za *kvarantore,* a jednako i kad se rasprema oltar na Veliku srijedu. Kao i na Hvaru, tako i u Komiži za cvijeće i svijeće župljani daju svoj novčani doprinos.

Zanimljivo je da se u Komiži pod pojmom *kvarantore* označava sve što tvori ukrašen prostor za izlaganje Svetotajstva. Uz to, jedina je u pravom smislu riječi posebnost metalna naprava sa šest svijeća kojom se polagano diže i spušta pokaznica

VIS: Kvarantore u župnoj crkvi Uznesenja Marijina

KOMIŽA: Zajednička ura na Cvjetnicu, Veliki ponedjeljak i Veliki utorak

sa Svetotajstvom, te tako postavlja na tron, što daje teatralni prizvuk slavlju i širi glas o posebnosti komiških k*varantora*. Usmena predaja, a ona je veoma oskudna, govori da je takav model ukrašavanja prenio iz Venecije neki komiški kapetan s nadimkom *Zonkotov*, dok druga spominje da je to bio Sibe Mardešić-*Centin*. I u Visu i u Komiži tijekom zajedničke ure klanjanja zbor u arhaičnom prijevodu pjeva *Smiluj mi se, Bože*, iako se u Visu za taj psalam upotrebljava latinski naziv *Miserere* po prvoj latinskoj riječi tog psalma.[1]

Tijekom dana uvijek je u molitvi pred Svetotajstvom pokoji vjernik, uglavnom dolaze žene, no na večernjoj zajedničkoj uri rijetko se nađe netko od djece i mladih, a broj nazočnih na zajedničkoj uri rijetko prelazi stotinu. Kao i drugdje, tako se i u Komiži znakom zvona najavljuje svršetak i ujedno početak svake ure klanjanja. Inače, kad je riječ o broju vjernika, Župa Komiža je početkom 20. st. po broju župljana bila najveća župa Hvarske biskupije, prelazeći više od pet i pol tisuća vjernika, uključujući i dvadesetak stanovnika u svjetioniku na Palagruži.

Ima li spasa za *kvarantore*?

Za one koji misle da je u prošlosti sve bilo bolje, da se nikada ništa nije mijenjalo, potonji ulomak iz jednog dopisa objavljenog u zadarskom listu *Katolička Dalmacija* govori više od mnogih uvjeravanja. Tekst nije napisan jučer, nego 1882. g. Poznavateljima hvarskog konteksta ovo će biti pravi biser:

> *... napredujemo u svem, samo imamo rdjave početke u pjevanju, a osobito u crkvenom, što se najbolje dade opazit velike sedmice kad je crkva puna bogoljubnika došavših da se Bogu mole; svak pjeva na svoj način. Ali Bogu hvala malo po malo i u tom ćemo napried. Već smo počeli: sada je da nastavljamo. Ove godine naime Velike sedmice naživali smo se milozvučnog glasa našega vriednog pomoćnika gospodina Don Petra Perića* (kapelan u Jelsi do premještaja, op. I. H.)*,*

[1] "Župni arhiv u Visu, bilješka o obredima koji su se obavljali u župnoj crkvi u Visu u vrijeme župnika-nadpopa don Silvestra Bonačića (1907.- 1929.): Na podne izloženje Svetotajstva - procesija ide oko crkve ako je vrijeme, inače unutri. Popodne večernja - rožarje - propovijed - Ja se kajem - Dok se pjeva „Ja se kajem" svećenstvo uzimlje aparate i kroz cijeli blagoslov kleči ispred oltara - Na „venite adoremus" svećenstvo se duboko nakloni - Adoramus te Christe – Miserere. Kada svrši "miserere" celebrant preintonira "Tantum Ergo Sacramentum" pjevači pak nastave - Završi se molitvom de Sacramento i blagoslovom. Ponedjelnik: U 6 u jutro izloženje - obavljaju kapelani. U 10 1/2 svetčana Misa na oltaru Sv. Križa. U 6 1/2 pop. Komplita, rožarij itd. kao jučer. P. D. Vojska Srca Isusova obavlja skupni sat poklona Svetotajstvu u nedjelju od 3 - 4 popodne. Skupe se u sjelu pa korporativno praćeni od svećenstva idu do crkve. Djevojačko društvo isto tako od 4 - 5 pop. iz Batarije. A svaki sat dva od vojske i dvije do djevojačkog Društva obavljaju izmjenice sat poklona na posebnim klupama u presbiterium. U utorak: isto kao u ponedjelnik - Muka se ne pjeva već čita bisto i razgovijetno. Obično to čini kapelan. U srijedu: U 6 izloženje. - U 11 svetčana sv. Misa - muka se ne pjeva. Na 12 sati obhod sa Svetotajstvom oko crkve ako je vrijeme inače unutri. Nakon obhoda vraća se na veliki oltar za blagoslov - a nakon blagoslova prenese se Svetotajstvo na oltar sv. Križa. Tu se pokadi i reče „Blagoslovljen budi Bog".

VIS: Kvarantore u župnoj crkvi Uznesenja Marijina

koji poznajući pjevanje, ima uztrpljivost s mladeži poučavajuć i nju da uzmogne hvaliti Gospodina pristojnim pjevanjem, kako svi ostali narodi izobraženi. Ne valja svedj povraćat se na onu: kako naši stari, tako ćemo i mi; jer, da bismo živili po staru, tad Jelsani nebi dopirali tek do Spljeta i Cimigalje.[2]

Drugo, onima koji misle da je Drugi vatikanski koncil (1962. – 1965.) *pomeo* ono najbolje što smo imali, bit će korisno pročitati što je izjavio starogradski župnik-dekan don Dinko Bučić kad je, zbog liturgijske obnove obreda Velikog tjedna u vrijeme pretkoncilskog pape Pija XII., a to je bilo 50-ih godina 20. st., u ožujku 1958. g. odgovorio Ordinarijatu na pritužbe koje su stigle zbog ukidanje tradicijskih obreda:

Tri popodnevne procesije na Cvjetnicu: iz sv. Roka, iz sv. Petra, iz sv. Nikole bile su na porugu, još bolje na sablazan. Ovim procesijama nije prisustvovao ni jedna odrasli muškarac, nego djeca i oko 50 ženskih. U procesiji iz crkve sv. Nikole, koju vodi vlč. Zuviteo, bilo bi 8 - 12 pjevača, ali uz uvjet, da u crkvi bude demežana sa 10-12 lit. vina. Procesije (pohodi grobova), koje su počimale u Zdravo Marijo i trajale više od sata, imale su svrhu, da na Veli Četvrtak okupe narod na propovijed o Muci, a Veli Petak za Teoforičnu procesiju. Medjutim danas, kada se po Novom Obredu funkcije obavljaju uvečer, iste bi se obavile radi svih procesija dosta kasno. A celebrans bio bi zamoren.[3]

Sličnih primjera ima još i mogu nam pomoći u boljem sagledavanju odnosa između prošlosti i sadašnjosti. Dakle, ako se pitamo ima li u budućnosti spasa za *kvarantore*, znajući da smo zahvaćeni sve većom nezainteresiranošću mlađih naraštaja za tradicijske oblike pobožnosti, onda će to ovisiti o pitanju hoćemo li se truditi oko prikladnih načina u povezivanju te pobožnosti s novom evangelizacijom, kako bi nam pomogla u dubljem razvijanju osjećaja za euharistijski način života. Mislim da od *kvarantora* ne treba dizati ruke. Nije riječ o pukom zauzimanju oko jednog mjesnog običaja, ma koliko je to za mnoge samo lijep običaj i sentimentalna oaza, nego nam valja, na tragu naslijeđa, shvatiti i prihvatiti kako nam taj drevni način štovanja Kristove sakramentalne prisutnosti može pomoći u razvijanju molitvene dubine. Poticati *kvarantore* u ime puke tradicije ili kao dio tradicionalističke pomame za prošlošću, što se može nazvati svojevrsnom talibanizacijom Crkve, ne vodi dobru cilju. Pred Presvetim, neovisno o broju svijeća, napjeva, cvijeća i ornata, daje nam se u tišini Božji pogled kao dar za preispitivanje i uviđanje svojih životnih putova, odluka i zastranjenja. To će dakako ovisiti o tome hoćemo li uspjeti shvatiti i prihvatiti da se ovo pitanje ne tiče samo svećenika, nego cijele zajednice vjernika. Kvarantore, odnosno klanjanje pred Presvetim, ne smije nas voditi obnovi

[2] Katolička Dalmacija br. 30, god. XIII, Zadar, 20. travnja 1882.)
[3] Biskupski arhiv u Hvaru, kut. 107 Stari Grad /2/

scenografije s crno-bijelih fotografija ili nostalgičnim neurozama, a takvih pojava i zahtjeva ima, pa i u ime obogaćivanja turističke ponude, nego nas mogu voditi obnovi srca u duhu Kristova evanđelja i, dakako, polazeći od silnica koje nam je ostavio Drugi vatikanski koncil.

LITERATURA:

Bernardin ŠKUNCA, *Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru*, Split, 1981.

Carlo Federico BIANCHI, *Zara cristiana,* sv. I., Zadar, 1877.

Per la storia delle Quarant'ore nel secolo XVI, *La Civiltà Cattolica*, sv. I., Rim, 1918., 304-320; 425-430.

Egidio PICUCCI, Le Quarantore nei documenti pontifici e nella pietà del Popolo di Dio, *L'Osservatore Romano*, br. 105, 2./3. svibnja 2005., 6.

Ján DUBINA, *I riti peculiari del triduo pasquale in Slovacchia. Storia, celebrazione, teologia*, Edizioni Nuova Cultura, Rim, 2012.

Ivica Huljev

KVARANTORE - YESTERDAY, TODAY, TOMORROW

Summary

The Forty hours' adoration (kvarantore, deriving from Italian words quaranta ore i.e. forty hours, Latin Adoratio quadraginta horarum) means ritual of public reverence of the Most Holy Sacrament, especially in the days from Palm Sunday to the Wednesday of the Holy Week. Nowdays kvarantore are preserved in its original form only in few parishes and have been kept alive in the period between the two World Wars. Literature says that the beginning of the classic 40 hour adoration had first appeared in Milano between 1527 and 1537, while Venice had it first when promoted by Jesuits in 1584. However, it is often mentioned that Zadar is the place where the oldest registered 40 hour adoration was taking place. According to written documents, it existed there since 1214, and was being done during the last three days of the Holy Week in St. Silvester's church. During the 17th c. the Venetian government issued several orders about this devotion which had been greatly popular in wartime dangers, calamities and pest. Most famous saints of the 40-hour adoration were st. Charles Boromeo and st. Philip Neri, who used to hold them the first Sunday of each month; Jesuits and Capuchins were ardent supporters of it. The golden age of the 40 hour adoration was the 17th and 18th c. Nowadays the ritual is going on in bigger places in Split-Makarska archbishopric, apart from the Split cathedral and Trogir cathedral also in Sinj, Metković and Baška Voda. On Korčula it is preserved in Korčula, Blato and Vela Luka. Speaking of the islands of Hvar, Brač and Vis, kvarantore are mentioned in Hvar Cathedral in 1754 and had been, no doubt, introduced there much earlier. In Stari Grad it was introduced in the 18th c. and we know for sure that it was introduced in Vrboska in 1868, during the bishopric of Duboković. Vrbanj has preserved it up to nowadays and is bound to the festivities of the Holy Spirit obsequious bowing and the parish church name. The classic schedule of the 40 hour adoration in front of the Holy Host was equal everywhere. Following the solemn mass on Palm Sunday, the kvarantore were beginning by a procession with the Holy Host and the first hour of the adoration was beginning at noon. At 7 p.m. there was common hour (Hora Communis) which closed the bowing of the day. On Monday and Tuesday of the Holy Week, The Holy Host was exposed and at 7 p.m. the common hour would take place. On Wednesday of the Holy Week it is exposed at 5 or 6 o'clock a.m. and all-inclusive by adoration ends by a solemn mass and procession so as to repose the Holy Host at about noon. Nowadays some Hvar island parishes have changed the schedule, the number of hours being cut down and altar decorations made simpler. So that according to that classic schedule the 40 hour adoration is held in Komiža, Vis, Hvar, Stari Grad, Jelsa, Supetar, Postire, Pučišća, Bol and Nerežišće and in the exceptionally short form in Vrboska and Milna, whilst in smaller settlements it is performed only on Palm Sunday. In Komiža kvarantore are held in the parish church of St Nicholas, probably ever since the 18th c., and Komiža is also the only place where the complete classic way of altar decorating is preserved.